

FILOZOFIA A PSYCHOFONETIKA – VÝSKUM FENOMENOLÓGIE DUŠE

VINA, HANBA A SVEDOMIE - Úsilie o slobodu sebapoznania a slobodnú morálnu intuíciu

Prebúdanie sa k povahe a rozdielom medzi svedomím, pravou individuálnou mravnosťou a deštruktívnou negativitou viny a hanby s pomocou psychofonetiky

“Človek je slobodný do takej miery, do akej sa dokáže riadiť samým sebou v každej chvíli svojho života.” Rudolf Steiner, Psychológia slobody¹

V tomto článku sa s vami podelím o psychofonetický proces, ktorý umožňuje jasne rozlišovať medzi tromi rôznymi prejavmi individuálnej morálky: vinou, hanbou a svedomím. Teoretický kontext bude založený na psychosofii, praktickej aplikácii etiky filozofie slobody².

Po stáročia kontrolovali ľudí vonkajšie mocenské štruktúry prostredníctvom normotvornej viny a hanby. Od raného detstva ľudia počúvali, že sa narodili v hriechu, sú hriešni, nedokonalí, odsúdení do pekla a ich jediná nádej na spásu spočíva v nasledovaní vodcov organizovaných systémov viery. A skutočne, pred tisícročiami bola doba, kedy v tradičnom vodcovstve bola prítomná inšpirácia živou duchovnou realitou, ale mravnosť založená na vine a hanbe prežila túto dobu o dlhé veka. Kmeňové tradície, organizované náboženstvo, kolonializmus, fašizmus, diktátorstvo, rasizmus, nacionalizmus, komunizmus a nespútané trhové sily neľudského kapitalizmu – všetky tieto systémy naďalej pre svoj prospech manipulujú morálnosť založenú na vine a hanbe. Len nedávno sme sa prostredníctvom vynárajúceho sa individuálneho slobodného myslenia začali zotavovať zo stáročí externého ovládania našej morálky.

Proces evolúcie ľudskej mravnosti sa nikdy nezastavil. Systémy viery sa menili, ale úsilie o morálnosť ostávalo. Je tak podstatné pre ľudskú prirodzenosť ako schopnosť stáť vzpriamene a rozprávať. Už od časov starého Abraháma ľudia vyzývali dominantný mravný poriadok novými impulzmi mravnosti. Tento proces formoval ľudskú civilizáciu rovnako, ako podnebie, politika a ekonómia.

Od polovice 20. storočia si jedinci začali nárokovať možnosť určiť si vlastnú morálnu autoritu. Začali menej tolerovať diktát morálky zvonka. Otvorené debaty o interrupcii, eutanázii, manželstve osôb rovnakého pohlavia, migrácii, občianskych právach, rovnoprávnosti žien, bioetike, minimálnej mzde

a zodpovednosti voči životnému prostrediu sú vyjadrením tohto evolučného procesu.

Čoraz viac z nás si uplatňuje právo byť sám sebe morálnou autoritou. Tým, že ľudí udržiavame pod kontrolou vonkajšej morálky, vraciame ich späť do skorších štádií vývoja, podobne ako keď sa pokúšame kontrolovať mladých dospelých, akoby boli deti. Ľudstvo ako celok bolo kedysi dieťaťom s potrebou rodičovského vedenia. Ale teraz už nie sme deti.

Zavedené vzorce viny a hanby sú háky, prostredníctvom ktorých vonkajší vodcovia naťahujú svoje zastarané rodičovské nástroje kontroly. Vina existovala od nepamäti. Môžeme ju vystopovať späť v čase až ku Kainovej vine za vraždu brata Ábela v prvej biblickej rodine človeka. Hanba prišla ešte skôr, vo chvíli, keď Adam a Eva v rajskej záhrade pocítili nutkanie zakryť svoju nahotu po tom, čo jedli zo zakázaného jablka.

Svedomie je z tých troch najmladšie. Najstarší záznam o ňom prináša biblický príbeh Júdu³, syna Jakuba, ktorého osobná morálka prechádzala skúškou, keď vyniesol verdikt nad Támar, svojou nevestou, ktorej boli odopreté jej tradičné práva. Júda mal možnosť poprieť zodpovednosť za jej mimomanželské tehotenstvo. Vybral si úprimnosť. Kráľ Dávid zápasil so svedomím po tom, čo poslal Uriáša na smrť, aby si mohol vziať jeho manželku. Bolo to jeho osobné zasvätenie⁴. V Európe sa svedomie prvýkrát objavilo v Euripidovej hre z roku 408 pred Kristom, cez muky Orestesa, Agamemnónovho syna po tom, čo zabil svoju matku Klytemnestru v pomste za vraždu svojho otca. Zvonku ho za matkovraždu naháňali Fúrie a zvnútra ho hlodalo vlastné svedomie.

Svedomie je však pre väčšinu ľudí stále mladé, a ešte nedostatočne zakorenené na to, aby ho bolo možné jasne odlíšiť od hlasov viny a hanby. Ak však tieto tri dynamiky preskúmame prostredníctvom spontánneho telesného gesta vychádzajúceho z vnímanej spomienky, odhalia sa nám ich rozličné vnútorné povahy. Pozrime sa na ne zblízka.

VINA: ak skúsenosť viny preskúmame pomocou psychofonetiky, odkryje sa nám vždy bez výnimky ako zvnútornená agresia. Pri zrode viny vždy stojí obviňovanie, výčitky a zavrhnutie, vypovedané či nevypovedané, vonkajšie či zvnútornené. Vždy prichádza od VONKAJŠEJ authority, aj keď ju reprezentuje vlastná myseľ. Predvídateľný účinok viny je túžba vzdať sa, podvoliť sa, poslúchnuť, urobiť čokoľvek, čo ukončí neznesiteľné muky. Ak preskúmame zdroj viny, obviňujúceho či kritika, vždy je nenávisť, bez srdca, krutý, odhodlaný nerešpektovať a ovládať. Jeho účinok je zničiť srdce vinného.

Bolesť spôsobená vinou je neznesiteľná. Zdroj viny sa ukazuje sa ako záporný, autoritatívny otec, aj keď ju rovnako dobre môže spôsobovať žena. Jej účinok ostáva vpálený do nášho vnútra do konca života, ak ho vedome neodstránime.

HANBA: presný opak viny, ale rovnako deštruktívny. Hanba je totiž mäkká. Jej zdroj sa od nepamäti skrýva v hĺbke duše. Hanba sa vám nikdy nepostaví zoči voči, manipuluje vás zvnútra. Jej okamžitý účinok je túžba úplne zmiznúť, alebo sa aspoň stratiť. Ale hlas viny sa vždy objaví za vedomím, ako syčiaci had. Nie je možné ju vidieť priamo, čo znemožňuje skryť sa a výsledkom je veľká úzkosť. Všeobecný výsledok hanby je, že sa stávame maličkým terčom, zmenšíme sa ako najviac môžeme. Toto je jej štýl deštrukcie.

Zdroj hanby je nespochybniteľná, neviditeľná vnútorná autorita. O tejto autorite nemôžeme hovoriť ako o vonkajšej, pretože nikdy nebola zvedomená. Prvý zážitok viny je zaznamenaný v príbehu Adama a Evy v rajskej záhrade. Neposlúchli Boha, jedli zo zakázaného jablka a on ich konfrontuje, avšak nie zvonka, ale ZVNÚTRA. Nikdy ho neuzreli, mohli ho iba počuť ako vnútorný hlas vnútornej autority, pred ktorou sa niet kde ukryť, pretože je všade. Nežije v nervovom systéme, ako vina, žije v krvi. To je dôvod, prečo sa od hanby červenáme. Nik sa nečervená od viny či svedomia.

Hanba koná ako manipulatívna matka, autorita ktorej je nespochybniteľne daná od pôrodu. Jej účinok na srdce je devastačný. Prichádza z opačného smeru ako vina, hanba srdce vysaje do prázdna, vyplieni ho zvnútra. Vysaje nás z nás samých.

Ak zdroj hanby odhalíme v spontánnom geste, vždy pôsobí trochu komicky. Je to postava, ktorá sa snaží vyzeráť väčšia, než v skutočnosti je. Nakoľko na mieste vlastnej hodnoty má vo svojom vnútri prázdno, snaží sa žiť z obsahu životnej sily obete, ako pavúk, vyvolávajúc dojem, že je všemocný. Na jej zmenšenie do reálnej veľkosti stačí len konfrontovať ju. Mysel to nedokáže. Ale gesto áno. Archetyp hanby vždy stiahne ľudí pod ich skutočnú hodnotu.

SVEDOMIE: fenomén úplne odlišný od viny a hanby. Je to pravý hlas vedomia nášho srdca. Tí predošli dvaja sú vo vzťahu k srdcu cudzinci napádajúci ho z opačných smerov. Svedomie prichádza rovno zo srdca, z jeho autentickosti. Jeho účinok nie je zničiť srdce, ale obnoviť jeho integritu, formu a zdravie. Je skôr vedomé v srdci, než intelektuálne. Je v strede a centrujúce, otvorené a otvárajúce, úprimné a priame, umožňujúce jasnú komunikáciu a vzpriamenosť. Archetyp svedomia je priateľ ľudstva, spoločné bytie za všetkými spormi, pravdivé a láskyplné ku všetkým, ja, ktoré je my.

Všetky tri fenomény si nárokujú post najvyššej morálnej autority. Svedomie je z nich najmladšie, nemá žiadnu vonkajšiu oporu a vyžaduje zaujať vnútorné stanovisko. Intuícia rozhoduje, ktorý z nich nám je najlepším radcom. V tom rozhodnutí je sloboda. To rozhodnutie JE ľudská sloboda. Svedomie samotné voľbu nerobí. Len radí. Máme možnosť rozhodnúť sa konať *proti* svedomiu, a často sa tak rozhodneme. Ale aspoň môžeme dúfať, že sa oslobodíme z klamu viny a hanby, ktoré predstierajú, že sú hlasmi svedomia. Morálna intuícia je stále slobodnejšia, ako svedomie samotné.

Najprv však musíme jasne určiť, ktoré z tých troch sa nám vtlača do vedomia. Hlavný psychofonetický spôsob, ako to urobiť, je nasledovný: vyberte si 3 príklady vašich minulých morálnych dilem, kedy ste s istotou vedeli, že sa jedná o vinu, hanbu a svedomie. V minulosti každého z nás je takých príkladov mnoho. Naplno ich každý zvlášť prežite a vnímajte v telesnej spomienke, vyjadrite ich gestom, a keď z neho vystúpите, predstavte si formu gesta. Potom to porovnajte so súčasnou dilemou, v súvislosti s ktorou ste zmätení. Tým oslobodíte „bábku“ mysle, aby ste jasne uvideli povahu bábkara, ktorý ju ovláda. Okamžite zistíte, ktorú formu má vaša súčasná dilema, a tiež či hlas prichádza z ktorého z troch zdrojov.

Na úplnú slobodu od hanby a viny je potrebné spracovať viac, avšak objavenie toho, čo nás ovláda, je solídny začiatok psychológie slobody. Na tomto základe sa človek môže stať vnútornou autoritou sám sebe, pánom seba samého a tvarovať svoj osud z jadra bytosti. Dosiahnutím tejto jasnosti rodíme ďalšiu úroveň nášho duchovného vývoja, a tým ďalší krok evolúcie ľudského vedomia.

¹Steiner. R., Filozofia slobody, Časť II, kapitola 9: Idea slobody. Rudolf Steiner Press 2012.

²Osobný a duchovný rozvoj inšpirovaný Filozofiou slobody, Rudolf Steiner, 1894.

³Biblický príbeh Júdu, otca židovského ľudu, Starý zákon, kniha Genezis 38

⁴Žalm 51